

At the beginning of the XVIII century, and especially - after the defeat of the troops of the Swedish king Charles XII at Poltava in 1709, Russian landlords began to pay attention to the Ukrainian territory and to show interest in learning them. Land plots on the territory of the Hetmanshchina were rewarded by the Tzar for the various services to the state. However, there were also illegal seizure of territory, as well as violence against the local population for the purpose of profit, which led to serious conflicts between the pleasant men and the Cossacks on the one hand, and Russian managers – on the other.

Keywords: *A.D. Menshikov, the Russian administration, the Pochep hundred, the Baklan hundred, Pochep case, Regiment of Mecklenburg.*

Одержано 4.04.2016

УДК 94: [336.74:316.343:63-051-058.12 (477.74) «26» М

Олександр Михайлов
(Ізмаїл)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДВОРЯН БЕССАРАБСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В СФЕРІ ДРІБНОГО КРЕДИТУ

У статті розглянуто основні форми допомоги поміщицької верстви утворенню кредитних товариств на території Бессарабії. Виокремлено потреби сільського населення у вчасному та сприятливому кредитуванні. Зосереджено увагу на адміністративній роботі дворян у цьому напрямку. Представлено важливі компоненти співробітництва повітових і губернських органів влади; клопотання перед урядом про відкриття кредитних товариств. Окрема увага приділяється двосторонній взаємодії нобілітету та земських кас губернії; висвітлюються деякі приклади позарегламентного кредитування цих установ. Наукова новизна даного дослідження полягає в тому, що до цих пір ми не маємо комплексної роботи, яка б висвітлювала внесок дворянства Бессарабської губернії у становлення та розвиток кредитно-банківської системи регіону. Недостатньо розкрита активність нобілітету в сфері дрібного кредиту. В даній статті зроблена спроба дослідити окремі питання організації та функціонування установ дрібного кредиту. Зокрема, досліджено, що відкриття значної кількості установ короткострокового кредиту стало можливим завдяки клопотанням аристократії, яка була представлена в губернських та повітових адміністраціях.

Ключові слова: *дворянство, кредитне товариство, земська каса, позика, вклад, Бессарабська губернія.*

Сьогодні активно розвивається такий напрям наукових досліджень як регіональна історія. Вивчення окремих аспектів історії Бессарабської губернії, особливо ролі дворянства в розвитку дрібного кредиту, дозволяє представити тогочасний економічний і соціальний розвиток регіону. Кращі зразки кредитної діяльності минулого можуть бути використані в умовах нашого часу.

Хоча питання кредитної активності дворянства Бессарабії порушувалося багатьма дослідниками, на сьогоднішній день воно є недостатньо вивченим. До публікацій радянського періоду відноситься монографія Д.Є. Шемякова [11], який дав вагому статистичну інформацію щодо діяльності установ дрібного кредиту. Змістовними, на наш погляд, є розвідки сучасних українських учених, котрі досліджують різні аспекти роботи кредитних установ та нобілітету. Значну цінність для розробки даної тематики становить дослідження Л.Ф. Циганенко [10], в якому приділяється увага торговій і кредитно-фінансовій діяльності дворянства Бессарабської губернії. Загальну характеристику тогочасного розвитку дрібного кредиту та банківської системи в Україні надають дослідження Т.А. Балабушевича, В.Д. Барана, В.К. Барана та інших [4].

Мета даної статті – на основі архівних матеріалів і наукових праць проаналізувати окремі відомості про місце й значення поміщицької верстви регіону в утворенні та діяльності кредитних товариств і земських кас Бессарабської губернії.

У пореформені роки в Бессарабії утверджується суспільний розподіл праці, що став основою товарного капіталістичного виробництва. Ринкові відносини перемогли і в місті, і в селі. Держава володіла залізничним та водним транспортом, засобами зв'язку, здійснювала кредитні операції. Саме дворяни-чиновники, які знаходилися на державній службі, здійснювали урядову політику в кредитно-фінансовій сфері в губерніях і повітах.

Наприкінці XIX ст. кредитно-банківська система Російської імперії зазнала значних змін. Так, 1 червня 1895 р. було прийнято Положення про установи дрібного кредиту, в якому основною їх формою визнавалися кредитні товариства райффайзенівського типу. Програма документу поширювалася і на каси. Головна мета установ дрібного кредиту, за положенням, полягала в тому, щоб надавати населенню, в тому числі різним союзам, артілям, позики для задоволення господарських потреб і заощадження та накопичення невеликих грошових сум, на які нараховувалися відсотки. Джерелами коштів для відкриття кредитних товариств могли служити кредити Державного банку. Джерелами коштів для відкриття кас служили пайові внески членів товариства в сумі до ста карбованців. Через ряд об'єктивних причин, потреби населення, ці установи отримали широке розповсюдження і на території Бессарабської губернії [4, с. 583].

Реформи XIX ст. викликали зростання ділової активності. Виникла необхідність у короткострокових кредитах на вигідних умовах, яких не могли запропонувати приватні та інші установи [11, с. 169]. На це вказує оголошення керівника земської управи Акерманського повіту дворянина В.М. Пуришкевича: «Майже кожен знає, як часто сільське населення потребує позики коштів для своїх господарських потреб (придбати землю, купити коня чи корову, збудувати хату, сплатити податки, щоб не продавати за безцінь хліб, коли він ще дешевий, а почекати добрих цін). Для забезпечення населення у позиках можуть відкриватися у повітах так звані кредитні установи за загальноприйнятим статутом, що був виданий для цього урядом, кредитні товариства ...» [7, арк. 23].

Кредит був досить важливим для жителів Бессарабії, про що свідчать чисельні витяги з архівних документів, котрі характеризують кредитні товариства як найбільш ефективний вид установ дрібного кредиту.

Загальним станом на 1914 р. у Бессарабській губернії діяло 233 кредитних товариства, що в декілька разів більше за кількість інших установ дрібного кредиту в регіоні. Сума їх балансу дорівнювала 16,9 млн. руб. [11, с. 174]. За позики товариства стягували від 8 до 12 %, а вкладникам сплачували, відповідно до термінів вкладів, від 4 до 6 %. Позики поділялись на 2 категорії: одні видавалися на термін до 6 місяців, інші – на термін до 12 місяців Звіти свідчать, що позик першої категорії нараховувалося – 44,5 %, а другої – 55,5 % [7, арк. 19–20].

Місцеве дворянство виявляло ініціативу щодо відкриття кредитних установ у регіоні. Особливо це стосувалося губернського чиновництва. Завдяки архівним джерелам стало відомо, що голова Бессарабської губернської земської управи дійсний статський радник Крісті Іван Васильович повідомляв у листі до повітових земських управ 24 лютого 1897 р.: «Губернські земські збори постановою від 12 січня 1897 р., уповноважили губернську управу клопотати перед урядом про дозвіл земствам відкривати сільські банки та інші установи дрібного сільського кредиту ...» [5, арк. 410]. Таке повноваження щодо відкриття кредитних установ у повітах центральній Бессарабській управі надав спадковий дворянин тайний радник Іван Єгорович Катаржі, який на той час головував у губернських земських зборах [1, с. 5]. Проте частими були випадки, коли аристократи губернії самостійно обробляли інформацію відносно нових кредитних установ.

На ім'я голови Акерманської повітової земської управи дворянина В.М. Пуришкевича 4 лютого 1902 р. було направлено доповідь, в якій зазначалося, що внаслідок відношення

від 18 січня за № 564, Корочанська земська управа мала честь передати в Акерманську один екземпляр друкованих журналів Корочанського XXXVI чергового земського збору, на стор. 131 якого була розміщена доповідь управи про кредитні товариства й один екземпляр зразка статуту кредитних товариств. У ньому знаходилися вказівки щодо відкриття такого товариства, форма прохання до міністерства фінансів і форми відомостей, які обов'язково мали бути прикріплені до прохання [7, арк. 68]. Отже, ми бачимо зацікавленість дворян земств Бессарабської губернії у впровадженні нових ефективніших форм кредиту.

За статистичними даними можна побачити приріст товариств: на початку XX ст. у Бессарабії їх нараховувалося лише 3; у 1910 р. їх було 130, у 1913 р. – 231, а у 1917 р. – вже 270 кредитних товариств [11, с. 173].

У різних документах можна спостерігати схвальне ставлення до кредитних товариств. Так, наприклад, у листі на ім'я спадкового дворянина В.Г. Навроцького за 1905 р. наголошувалося, що метою кредитних установ було надання у важку хвилину жителям села потрібної їм для господарства суми [7, арк. 23].

Раніше існували волосні каси, але вони виявилися непридатними для села й у більшості випадків майже припинили свою діяльність, оскільки за ними не було належного догляду; справи велися невміло, часто не зовсім вигідно. Справами цих кас завідували одноосібно волосні старшини; самі ж жителі волості ніякої участі у справах каси не брали і розпоряджатися видачею грошей не могли. Позики, що видавалися з каси на особистий розсуд старости, нерідко потрапляли у неблагонадійні руки, або позиками користувались люди, що не потребували допомоги, платежі затягувалися, рахунки заплутувались і гроші зникали, а каси існували потім лише на папері. Тому волосні каси виявилися неефективними для сільського населення.

Кредитні товариства відрізнялися від волосних кас, перш за все, тим, що вони створювалися не волосним товариством, а декількома окремими мешканцями будь-якого стану (не менше 20 чол.). Вони мали погодитись бути товаришами, підписати статут і прохання про затвердження останнього. Ці особи ставали засновниками товариства і вважалися господарями кредитного товариства, тому обирали на загальних зборах зі свого оточення правління й раду. Причому правління видавало позики, отримувало їх і приймало вклади. Рада спостерігала за справами, перевіряла звітність і ревізувала правління. Загальні збори, до яких входили усі товариші, складали згідно зі статутом порядок, за яким рада і правління повинні були вести справи, перевіряли, чи правильно вони діяли, вказували, кому і за які відсотки видавати позики, скільки приймати вкладів, затверджували звіти, приймали нових товаришів тощо [5, арк. 123].

Таким чином, кредитні товариства були надійнішими, зручнішими і відповідальнішими для сільського населення, тим більше, що й відкривати їх було легше, оскільки гроші на обіг такого товариства давав Держбанк, а іноді й земство [7, арк. 24].

Разом з тим з'явилась ціла низка труднощів щодо позитивного їх функціонування в Бессарабській губернії. Так, в одному з документів спадковий дворянин В.М. Пуришкевич зазначав: «Розвитку кредитних товариств заважає високий обсяг відсотків, що стягується Міністерством за позики капіталів; земство могло б у цьому відношенні значною мірою полегшити справи товариства, позичивши їм оборотні капітали за нижчими відсотками зі спеціальних коштів. Другою, найбільш вагомою перешкодою діяльності кредитних товариств є відсутність підготовлених осіб для ведення справи товариства, бо справи ці, особливо система складання рахунків і визначення розмірів позик, не під силу малограмотним особам. Значно полегшити справу в такому випадку може земство: увійшовши до складу товариства членом-підклучальником, воно може через своїх агентів і контролювати, і спрямовувати справи товариства; допомога його стосовно цього буде значнішою для населення, ніж допомога інспекторів кредитних товариств, які призначаються по одному на всю губернію, в той же час виконуючи обов'язки, що і в інших відділеннях Держбанку...» [6, арк. 20]. Тобто, саме представники нобілітету в

якості земських чиновників ставали необхідними учасниками та координаторами справ кредитних товариств.

Дія кредитних установ у Бессарабії мала значний успіх. Збільшувався фінансовий обіг, зростав капітал, з'являлася довіра населення. Це було характерним явищем і для функціонування земських кас у губернії. За статистичними даними, у 1914 р. земських кас у Бессарабській губернії було 8, сума їх балансу дорівнювала 13,3 млн. руб., з неї 11,8 млн. руб. виділялося цими касами саме на позики [11, с. 170].

Поступово розвивалась інфраструктура кас, відділення яких розповсюджувалися по всій Бессарабській губернії. Так, у земській касі дрібного кредиту Орґеєвського повіту в 1911 р., головою якої був дворянин Антоновський Володимир Петрович, існувала посада агента зі з'ясування кредитоздатності позичальників, яку займав поміщик П.К. Кирика [2, с. 246]. Це вказує на ретельну перевірку благонадійності клієнтів, які отримували позику.

Діяльність земських кас відзначалася високим рівнем доступності при організованому контролі своїх позичальників. Наприклад, в оголошенні Кишинівської земської каси дрібного кредиту 1914 р. міститься інформація про діяльність каси. Кредитна установа, підпорядкована Кишинівській земській управі під керівництвом поміщика М. Главче, приймала вклади, за які сплачувала клієнтам 4,5 % річних за безстрокові вклади і 6 % – за строкові. При цьому клієнтам надавалися такі пільги: відсотки, що отримували вкладники за свої вклади, не обтягувалися 5 % державного збору, вкладники звільнялися від гербового збору, у випадку смерті клієнта його вклад отримувала особа, що була обумовлена при внесенні вкладу без документів та податків. У оголошенні зазначалося, що каса надавала позики виключно установам дрібного кредиту Кишинівського повіту. За позики в основний капітал каса стягувала 6 % річних, а за короткострокові – 7–8% [3, с. 8]. Зазначені відомості вказують на те, що каса діяла лише в межах повіту, до якого була прикріплена. Правління в касах Бессарабської губернії очолювали ті, хто належав до дворянського і купецького стану, мав особисте звання або бюрократичний чин. За незначним виключенням, до складу кас могли входити працівники, що не мали чину. Саме дворяни вирішували, хто міг отримати позику та на яких умовах.

Участь дворянства в діяльності установ дрібного кредиту мала двосторонній характер. Ця закономірність стала досить яскравою на початку ХХ ст. З одного боку, дворяни виступали адміністраторами в організації сприятливої нормативної та функціональної бази установ, з іншого – використовували фінансові потужності цих установ для реалізації певних індустріальних проектів, благоустрою міст, вирішення особистих і посадових завдань.

Велике значення для розширення економічних зв'язків і торгівлі мала розбудова шляхів сполучення. Дворяни-підприємці ставали активними учасниками розвитку транспортної інфраструктури регіону. За даними Л.Ф. Циганенко, ще в 40-х роках ХІХ ст. в Одесі виник комітет з поліпшення шляхів, більшість членів якого склали дворяни. Інтенсивно розвивався і міський транспорт [10, с. 278]. Для успішного розвитку такої інфраструктури дворяни отримували своєчасну допомогу у формі грошових позик у місцевих кредитних організаціях.

Підтверджували цю тенденцію і дворяни адміністративного центру губернії – Кишинєва. Залежність промисловості від банківських установ часто супроводжувалася залежністю від іноземного капіталу. Взагалі, іноземні промисловці на вигідних умовах створювали підприємства в регіоні. Звичайно, залучення зарубіжних товариств та організацій відбувалося за посередництвом бессарабського дворянства. Саме керівник Кишинівської міської управи, аристократ М. Главче у квітні 1911 р. заключив з Бельгійським товариством договір на 40 років про перебудову трамваю з кінної тяги на електричну. Товариство зобов'язувалося виконати цю роботу за умови забезпечення трамвая електроенергією з міської електростанції. Варто наголосити, що електроенергія для бельгійців коштувала дуже дешево: від 4 до 5,5 коп. за кВт-годину – в 5–6 разів

нижче, ніж вона відпускалася приватним особам міста. Кишинівський трамвай виявився крупним споживачем електроенергії. У 1915 р. він витратив 1,5 млн. кВт-годин і 3,4 кВт-годин загального виробництва міської електростанції або 44 %. На це було витрачено 872 тис. руб. Для покриття витрат міська управа в грудні 1913 р. отримала в міській земській касі дрібного кредиту позику на 35 років у розмірі 1 млн. руб. На посаді голови цієї каси також перебував дворянин М. Главче [11, с. 193]. Залежність міського транспорту від іноземного капіталу супроводжувалася зростанням заборгованості Кишинева банкам і кредитним установам.

Зі звіту надзвичайним земським зборам від голови управи дворянина А.А. Ярошевича (9 травня 1917 р.): «...просимо затвердити, розподіливши чистий прибуток за 1916 р. в сумі 25 501 руб. 37 коп. згідно з припущенням правління каси і, по-друге, надати Правлінню каси повноважень з підписання у поточному році позик до мільйона рублів (1 000 000 руб.) через те, що надане минулого року повноваження на заключення позик до восьмисот тисяч рублів (800 000 руб.), у зв'язку з операціями каси поточного року, недостатньо». [8, арк. 156]. Функції земських кас, позики яких спершу були призначені для сільських союзних артілей та дрібних кредитних установ, все більше зростали.

У 1917 р., через загострення політичної та економічної кризи, збільшилося навантаження на земські каси. Саме наприкінці цього року спадковий дворянин, голова Акерманської земської управи, А.А. Ярошевич наполегливо вимагав від земської каси дрібного кредиту надати значну позику для вирішення потреб управи.

Правління каси відповіло дворянину: «До цього часу земською управою вже було позичено в касі 550 000 рублів, а загальна кількість виданих позик складає 850 000 рублів. Тобто управа вже є найбільшим боржником установи. До того ж каса має виконувати свої зобов'язання перед вкладниками. Загальна сума вкладів – 1 500 000 рублів. Активи ж, якими володіє каса, складають 700 000 рублів (ці кошти зберігалися в різних кредитних установах і могли поступити звідти лише чеками, а не грошовими знаками).

У разі вимоги вкладниками своїх вкладів, каса має у своєму активі лише 700 000 рублів, тобто 50 коп. на 1 рубль вкладів. Беручи до уваги ці факти, навіть якщо б управа взяла на себе відповідальність за спроможність нашої установи реалізувати обов'язки перед вкладниками, каса не має в своєму розпорядженні коштів для видачі позики».

Незважаючи на таку категоричну відповідь правління Акерманської каси дрібного кредиту, А.А. Ярошевич адресував цій установі повторний запит: «Ми розуміємо, що вже на даний момент каса забезпечує кожен рубль вкладників лише 50 копійками, а всі інші установи взагалі припинили видачу вкладів. Проте, земська управа вважає можливим і безпечним для каси дрібного кредиту надати ще одну позику управі в розмірі 70 000 рублів» [9, с. 89].

Розвиток розгалуженої системи різних кредитних установ у Бессарабії був яскраво виражений напередодні Першої світової війни. Багато в чому це було досягнуто, завдяки Положенню про дрібні кредитні установи 1895 р. та підтримки губернського дворянства у відкритті таких товариств. Ці установи полегшували діяльність та господарську активність селян, покращували умови їх життя. Діяльність кредитних товариств вирізнялася своєю спрощеністю та спрямованістю на малозабезпечені верстви населення. У Бессарабській губернії їх кількість постійно зростала через субсидування Державним банком. Товариства надавали позики, приймали вклади, їх клієнти мали вказати причину позики, а правління зобов'язане було перевірити цільові витрати.

Земські каси, що підпорядковувалися повітовим земським управам, прикріплювалися до відповідних повітів, надаючи широкі пільги по вкладах і забезпечуючи позиками дрібні кредитні установи. Проте, поміщики часто порушували статuti кас, отримуючи великі кредити на інші потреби. Керівництво касами здійснювали особи, що належали до дворянської або купецької верств населення.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Адрес-календарь Бессарабской губернии на 1897 г. / [под. ред. Б.А. Топиро]. – Кишинёв: Губернская типография, [1897]. – 269 с.
2. Адрес-календарь Бессарабской губернии на 1911 г. / [под. ред. Б.А. Топиро]. – Кишинёв: Губернская типография, [1911]. – 545 с.
3. Адрес-календарь Бессарабской губернии 1914 г. / [под. ред. Б.А. Топиро]. – Кишинёв: Губернская типография, [1914]. – 538 с.
4. Економічна історія України : Історико-економічне дослідження: в 2 т. / [авт. кол.: Т.А. Балабушевич, В.Д. Баран, В.К. Баран та ін.]; відп. ред. В.А. Смолій. – [Т. 2.].– К.: НАН України. Інститут історії України. Ніка-Центр, 2011. – 696 с.
5. КУІА «Ізмаїльський архів». – Ф. 47. Аккерманская уездная земская управа – Оп. 1. – Спр. 10. Переписка с Бессарабской губернской земской управой об открытии в сёлах уезда ссудо-сберегательных товариществ и их состоянии в 1875–1905 гг., 418 арк.
6. Комунальна установа «Ізмаїльський архів».– Ф. 47. Аккерманская уездная земская управа – Оп. 1. – Спр. 17. Устав ссудо-сберегательной кассы служащих по земству, учреждённой при уездной земской управе в 1882–1912 гг., 79 арк.
7. КУІА «Ізмаїльський архів». – Ф. 47. Аккерманская уездная земская управа – Оп. 1. – Спр. 38. Устав, положение от 16 июля 1895 г. и доклады земских управ об организации и деятельности кредитных товариществ России за 1902 г., 769 арк.
8. КУІА «Ізмаїльський архів». – Ф. 47. Аккерманская уездная земская управа – Оп. 1. – Спр. 85. Дело об открытии и работе ссудо-сберегательных товариществ в сёлах уезда за 1913–1917 гг., 215 арк.
9. КУІА «Ізмаїльський архів». – Ф. 47. Аккерманская уездная земская управа. – Оп. 1. – Спр. 435. Переписка с Одесским обществом взаимного кредита о производстве краткосрочных займов, в частных кредитных учреждениях и у частных лиц в выдаче ссуд за 1917–1920 гг., 181 арк.
10. Циганенко Л.Ф. Дворянство Півдня України (др. пол. XVIII – 1917 рр.) / Лілія Федорівна Циганенко. – Ізмаїл: СМІЛ, 2009. – 384 с.
11. Шемяков Д.Е. Очерки экономической истории Бессарабии эпохи империализма / Дмитрий Сгорович Шемяков. – Кишинев: Штиинца, 1980. – 252 с.

REFERENS

1. Adres-kalendar' Bessarabskoy hubernyy na 1897 h. / [pod. red. B.A. Topyro]. – Kyshynëv: Hubernskaya typhrafyya, [1897]. – 269 s.
2. Adres-kalendar' Bessarabskoy hubernyy na 1911 h. / [pod. red. B.A. Topyro]. – Kyshynëv: Hubernskaya typhrafyya, [1911]. – 545 s.
3. Adres-kalendar' Bessarabskoy hubernyy 1914 h. / [pod. red. B.A. Topyro]. – Kyshynëv: Hubernskaya typhrafyya, [1914]. – 538 s.
4. Ekonomichna istoriya Ukrayiny : Istoryko-ekonomichne doslidzhennya: v 2 t. / [avt. kol.: T.A. Balabushevych, V.D. Baran, V.K. Baran ta in.]; vidp. red. V.A. Smoliy. – [T. 2.].– K.: NAN Ukrayiny. Inctytut istoriyi Ukrayiny. Nika-Tsentr, 2011. – 696 s.
5. KUIA «Izmayil's'kyu arkhiv». – F. 47. Akkermanskaya uezdnyaya zemskaya uprava – Op. 1. – Spr. 10. Perepyska s Bessarabskoy hubernskoy zemskoy upravoy ob otkrytyy v sëlakh uezda ssudo-sberehatel'nykh tovaryshchestv y ykh sostoyanyy v 1875–1905 hh., 418 ark.
6. Komunal'na ustanova «Izmayil's'kyu arkhiv».– F. 47. Akkermanskaya uezdnyaya zemskaya uprava – Op. 1. – Spr. 17. Ustav ssudo-sberehatel'noy kassy sluzhashchykh po zemstvu, uchrezhdënnoy pry uezdnoy zemskoy upravu v 1882–1912 hh., 79 ark.
7. KUIA «Izmayil's'kyu arkhiv». – F. 47. Akkermanskaya uezdnyaya zemskaya uprava – Op. 1. – Spr. 38. Ustav, polozhenye ot 16 yuulya 1895 h. y doklady zemskyykh uprav ob orhanyzatsyy y deyatel'nosti kredytnykh tovaryshchestv Rossyy za 1902 h., 769 ark.
8. KUIA «Izmayil's'kyu arkhiv». – F. 47. Akkermanskaya uezdnyaya zemskaya uprava – Op. 1. – Spr. 85. Delo ob otkrytyy y rabote ssudo-sberehatel'nykh tovaryshchestv v sëlakh uezda za 1913–1917 hh., 215 ark
9. KUIA «Izmayil's'kyu arkhiv». – F. 47. Akkermanskaya uezdnyaya zemskaya uprava – Op. 1. – Spr. 435. Perepyska s Odesskym obshchestvom vzaymnoho kredyta o proyzvodstve kratkosrochnykh займов, v chastnykh kredytnykh uchrezhdenyyakh y u chastnykh lyts v vydache ssud za 1917–1920 hh., 181 ark.
10. Tsyhanenko L.F. Dvoryanstvo Pivdnyia Ukrayiny (dr. pol. KhVIII – 1917 rr.) / Liliya Fedorivna Tsyhanenko. – Izmayil: SMYL, 2009. – 384 s.
11. Shemyakov D.E. Ocherki ekonomicheskoy istorii Bessarabii epokhi imperializma / Dmitriy Sgorovich Shemyakov. – Kishinev: Shtiintsya, 1980. – 252 s.

Михайлов А. Некоторые аспекты деятельности дворян Бессарабской губернии в сфере мелкого кредита.

В статье рассмотрены основные формы помощи помещичьего сословия образованию кредитных обществ на территории Бессарабии. Выделены потребности сельского населения в

своевременном и благоприятном кредитовании. Сосредоточено на административной работе дворян в этом направлении. Представлены важные компоненты сотрудничества уездных и губернских органов власти; ходатайство перед правительством об открытии кредитных обществ. Особое внимание уделяется двустороннему взаимодействию нобилитета и земских касс губернии; освещаются некоторые примеры вне регламентного кредитования этих учреждений. Научная новизна данного исследования заключается в том, что до сих пор мы не имеем комплексной работы, которая освещала бы вклад дворянства Бессарабской губернии в становление и развитие кредитно-банковской системы региона. Недостаточно раскрыта активность нобилитета в сфере мелкого кредита. В данной статье предпринята попытка исследовать отдельные вопросы организации и функционирования учреждений мелкого кредита. В частности, исследовано, что открытие значительного количества учреждений краткосрочного кредита стало возможным благодаря ходатайству аристократии, которая была представлена в губернских и уездных администрациях.

Ключевые слова: дворянство, кредитное общество, земская касса, заем, вклад, Бессарабская губерния.

Mihailov A. Some aspects of Bessarabian province in the field of small credit.

In the article the basic forms of aid landed strata formation of credit societies in the territory of Bessarabia. Thesis there is determined the needs of the rural population in a timely and favorable lending. The emphasis is on administrative work nobility in this direction. Presented important components of cooperation county and provincial authorities; a petition to the government about opening credit societies. Special attention is paid to the bilateral interaction nobility and rural offices of the province; highlights some examples of pozarehlamentnoho lending institutions. Scientific novelty of this study lies in the fact that so far we have no comprehensive work that would contribute covered nobility province of Bessarabia to the establishment and development of credit and banking system in the region. Insufficient disclosed nobility activity in the field of small loans. This article attempts to explore some of the organization and operation of small credit institutions. In particular, it was investigated that the opening of a significant number of short-term credit facilities was made possible thanks to the efforts of the aristocracy, which was presented to the provincial and district administrations.

Keywords: nobility, credit society, district office, loan, deposit, Bessarabia.

Одержано 10.03.2016

УДК 94 (477.4) «18/19»:656.8

Юлія Різник
(Черкаси)

**СТАНОВЛЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАЛІЗНИЧНОЇ ПОШТИ
ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ –
ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**

На основі джерельної та архівної бази у статті розглядається історія розвитку залізничної пошти на території Правобережної України в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Методологічною основою дослідження є принципи історизму, узагальнення, системності та наукової об'єктивності. Мета дослідження полягає у комплексному вивченні, науковому осмисленні та реконструкції фактів організації та діяльності поштової залізничної справи на території Правобережжя як складової Російської імперії. Розвиток мережі залізниць у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. дав початок залізничним перевезенням пошти. Поступове збільшення обсягу перевезення кореспонденції залізничними дорогами призвело до створення спеціальних установ для керівництва цими операціями – управління і відділів перевезення пошти залізничними дорогами. Завдяки реформам, постановам, наказам поштового